

Antikvarisk medverkan

Gustavi domkyrka

*Domkyrkoförsamlingen, Göteborgs kyrkliga samfällighet,
Göteborgs kommun, Västra Götalands län*

Antikvarisk medverkan

Gustavi domkyrka

.

*Domkyrkoförsamlingen, Göteborgs kyrkliga samfällighet,
Göteborgs kommun, Västra Götalands län*

GÖTEBORGS STADSMUSEUM

Rapport från kulturmiljöenheten 2015:3:

Karin Nordström

Karta från Infovisaren, Stadsbyggnadskontoret i Göteborg, 2006

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens tillstånd:	433-260-2013 och 433-38488-2013
Göteborgs stadsmuseums dnr:	0105/13
Fastighetsägare, byggherre:	Göteborgs kyrkliga samfällighet
Projekt- och Bygglledning:	CMC Byggadministration AB
Generalentreprenör:	Byggfokus Entreprenad AB
Sidoentreprenad:	Studio Västsvensk Konservering
Antikvarisk medverkan:	Göteborgs Stadsmuseum, Karin Nordström
Rapport:	Karin Nordström
Foto:	Karin Nordström
Slutbesiktning:	2014 11 27
Län:	Västra Götalands län
Kommun:	Göteborgs kommun
Stadsdel:	Inom Vallgraven
Adress:	Västra Hamngatan 10B 411 17 Göteborg
Fastighetsbeteckning:	Inom vallgraven 65:1

Dokumentationsmaterialet förvaras i Göteborgs stadsmuseums arkiv

Göteborgs stadsmuseum, Norra Hamngatan 12, 411 14 Göteborg
Tel: 031-368 36 00. E-post: stadsmuseum@kultur.goteborg.se

© GÖTEBORGS STADSMUSEUM 2015

Inledning

Projektet gäller invändig renovering och tillgänglighetsanpassning av Gustavi Domkyrka

Beslut

Länsstyrelsen lämnade den 16 januari 2013 tillstånd till renovering och tillgänglighetsanpassning av Gustavi Domkyrka.

Länsstyrelsen lämnade den 11 november 2013 tillstånd till reparationer av inventarier tillhörande Gustavi Domkyrka.

Länsstyrelsen lämnade den 4 december 2013 tillstånd till anordnande av ramp till Gustavi Domkyrka.

Länsstyrelsen lämnade den 7 januari 2014 tillstånd till flyttning av tre tavlor från Gustavi Domkyrka

Länsstyrelsen lämnade den 17 januari 2014 tillstånd till installation av el- och telesystem i Gustavi Domkyrka.

Länsstyrelsen lämnade den 17 januari 2014 tillstånd till sprinklersystem i Gustavi Domkyrka.

Länsstyrelsen lämnade den 20 januari 2014 tillstånd till anordnande av ny textilförvaring i Gustavi Domkyrka.

Länsstyrelsen lämnade den 20 januari 2014 tillstånd till ändring av Gustavi Domkyrka.

Länsstyrelsen lämnade den 17 september 2014 tillstånd till flyttning av altaret; Gustavi Domkyrka.

Länsstyrelsen lämnade den 24 november 2014 tillstånd till brandskyddsmålning i Gustavi Domkyrka.

Länsstyrelsen lämnade den 27 november 2014 tillstånd till avförande och ny placering av dopfunt tillhörande Gustavi Domkyrka.

Handlingar

Handlingarna är upprättade av Liljewall arkitekter

Planerade ombyggnadsåtgärder är redovisade på ritning daterad 2012-12-11, 2013-11-22 samt 2013-11-25.

Antikvarisk varsamhets- och kontrollplan i två delar har upprättats och lämnats in till Göteborgs stadsbyggnadskontor.

Genomförande

Projekteringsarbetena inleddes i mars 2013 och entreprenadarbetet inleddes i januari 2014 och avslutades i december 2014.

Projektledare:
CMC Byggadministration AB
Martin Johansson, 0768 808800
Anna-Clara Eggert, 0735 092094
Djurgårdsgatan 9
414 62 Göteborg

Generalentreprenör:
Byggfokus Entreprenad AB
Magnus Johansson, 0705 111506
Mathias Svensson, 0735 972921

Sidoentreprenör:
Studio Västsvensk Konservering
Ann-Marie Mild, 010 4414340

Målsättningar

Syftet med ombyggnaden är att effektivisera användningen av kyrkobyggnaden och förbättra tillgängligheten till lokalerna.

En hiss installeras som ger bättre tillgänglighet till tornet för människor och verksamhet. Användningen av gudstjänstrummet koncentreras till andakt och stillhet genom att reception, informationsdisk och bokbord flyttas till det södra sidorummet, det före detta bisättningsrummet. En utvändig ramp anordnas för ökad tillgänglighet av södra korsarmen. En glasvägg monteras för att vid behov avgränsa södra korsarmen från långhuset. Glasväggen har två funktioner, dels skapa möjligheten att hålla det södra kapellet öppet också på tider då kyrkan i övrigt är stängd, dels att inrymma ett "barnens katedral", ett gudstjänstrum anpassat för barn. Tillgängligheten till toaletter också för rullstolsburna förbättras genom att fler iordningställs. Det norra sidorummet, Norra kapellet, blir ny sakristia och den norra korsarmen återfår sin ursprungliga omfattning och ingår åter i gudstjänstrummet. Samtliga ytskikt i kyrkorummet ses över och en ny färgsättning i gudstjänstrummet har tagits fram. Översyn av bland annat vvs- och elinstallationer samt brandskydd görs.

Sammanfattande bedömning

Projektet har skötts väl. Arbetena uppfyller villkoren i länsstyrelsens tillståndshandling.

Det är ett stort och komplicerat projekt med många olika aktörer och kompetenser inblandade. Alla inblandade hade inte tidigare arbetat med kyrkor eller kulturhistoriskt särskilt värdefulla och känsliga byggnader. För att alla ska förstå och respektera objektet skulle en tvådagars introduktion om objektet varit på sin plats.

Aktuellt skydd

Gustavi domkyrka är skyddad enligt KLM 4 kap §.

Byggnadsbeskrivning och historik

Kyrkan uppfördes 1804 - 1815 på samma plats som sina föregångare allt sedan stadens grundande 1621. Arkitekt var Göteborgs stadsarkitekt Carl Wilhelm Carlberg. De kringliggande kvarterens byggnader är huvudsakligen uppförda efter stadsbranden 1802.

Kyrkan har en tidstypisk, utpräglad nyklassicistisk utformning och består av långhus med en rund avslutning i öster, torn i väster samt två korsarmar. Kyrkans exteriör domineras av fasadernas gula flensburgstegel med detaljer i sandsten. Fasaderna artikuleras av rundbågade indragna partier. Huvudingången markeras av en tempelgavel och fyra sandstenskolonner i kolossalordning. Entréerna vid korsarmarna är också utformade som tempelgavlar, men saknar kolonner.

Invändigt består kyrkan av ett enskeppigt kyrkorum med två korsarmar, interiören är hållen i en stram klassicistisk stil med mycket enkla dekorationer. Gudstjänstrummet är ljust och öppet, med påfallande hög takhöjd. Rummet är gestaltat i en stor skala där altaruppsatsen når rumshöjd. Kyrkans fasta inredning är nästan uteslutande från 1900-talet. Endast altaret, altaruppsatsen, predikstolen samt några lösa inventarier är från tiden för kyrkans tillkomst. Färgsättningen går i vitt, grått och guld. Koret accentueras av mörkare kolonner som bär taklisten och står i kontrast till de ljusa kolonnerna som bär de tre läktarna. Altaruppsatsen är en rekonstruktion av altaret i kyrkans föregångare på platsen som brann 1802. Rokokoängeln vid korset är skulpterad av Jacques Adrien Masreliez 1755, ritad av Carl Hårleman. Predikstolen, i empire är tillverkad av hovbildhugga-

re A. M. Fahlcrantz i början av 1800-talet. Kopior från 1916 av de tidigare bortrivna präst- och biskopsbänkarna, s.k. spårvagnar, är placerade på var sida i koret.

I norra sidorummet/sakristian finns ett fönster från 1960 av konstnärerna Randi Fisher och Ralph Bergholtz

Renoveringshistorik

1860-talet Domkyrkan renoverades. Tornmurarnas fasader och taklister reparerades och kyrkan målas om invändigt.

1904 En omfattande invändig renovering under ledning av arkitekt Agi Lindegren. Nuvarande sakristian uppfördes i anslutning till den norra korsarmen. Därutöver förstärktes spänntakstolarna med järnstänger och taken täcktes om med ny kopparplåt. Samtliga fönster och dörrar nytillverkades av furuträ. Invändigt fick kyrkan en ny färgsättning med väggar och kolonner i vit marmor, dörrarna ådrades i ek och bänkarna försågs med mahognyimitation. Den tidigare golvbeläggnings i kyrkorummets gångar, som förmodligen bestod av kalksten, ersattes med svarta och vita keramiska golvplattor. Det tillverkades nya kyrkbänkar till kyrkorummet. Präst- och biskopsbänkarna togs bort och läktarna riktades upp eftersom de börjat luta. Orgelläktarens fasad byggdes om så att de tidigare framskjutna sidopartierna togs bort och mittpartiet drogs fram. I det södra rummet i tornets bottenvåning inreddes ett gravkapell, bisättningsrum, med en särskild ingång från domkyrkoplanen.

1916 Nya präst- och biskopsbänkar tillverkas till domkyrkan, med originalbänkarna som förlaga, efter ritningar av arkitekt Sigfrid Ericson.

1934 Klarglas i de åtta främre fönstren i domkyrkan ersätts med antikglas.

1954-1956. Grundförstärkningar genomfördes. Vid samma tillfälle restaurerades domkyrkan invändigt under ledning av arkitekt Ragnar Hjorth. Färgsättningen i kyrkan förändrades. Hela kyrkorummet, upp till taklisten, målades om med oljefärg i grått och gråblått. Äldre förgyllningar rengjordes och kolonnbaser fick ny ljusare bemålning. Dekorationsmålare Torsten W. Öhlén beskriver färgsättningen med följande ord: "Väggar marmorade gulgrå. Kolonner täckmålade med vitt. Kapitäl och baser förgyllda. Socklar marmorade i grönt. Taket vitt. Bänkarna grågröna."

Korgolvet samt gångar och fria ytor i kyrkorummet belades med rektangulära plattor av polerad kolmårdsmarmor. En del av den norra korsarmen avskärmades till förstuga, klädrum, textilförråd och tambur samtidigt som dörren in till sakristian från kyrkogården sattes igen. Trappan till predikstolen byggdes om så den fick

en rak sträckning inne i prästbänken. Altaret flyttades fram 0,8 meter. Bänkkvarteren ändrades och de äldre bänkarnas ryggar försågs med nya sidostycken. Kyrkans nordvästra utrymme gjordes om till ett andaktsrum, Norra kapellet. Vatten och avlopp lades om så att kyrkan fick tre toaletter och fem tappningsställen.

1960 Ett fönster med färgat glas som formgivits av konstnärerna Randi Fischer och Ralph Bergholtz placeras över altaret i det norra kapellet.

1985 Invändig ytskiktsrestaurering av domkyrkan under ledning av DEFYRA Byggnadsvårdskonsult AB. I kyrkorummet förändrades färgsättningen i ett försök att efterlikna originalmåleriet, väggarna i kyrkorummet målades ljusgula med en alkydolfärg och kolonnerna marmorades i en varmt röd ton. En ny mässingsarmatur tillverkades och golvbeläggningen bytts ut mot kalkstensplattor. I tornet inreds ett körrum och ett arbetsrum för kantorn och väggarna i tornet kalkfärgades. I samband med det installerades även en hiss i tornet, vilket innebar att den gamla trappan ersattes av en ny spiraltrappa. Snickeridetaljer reparerades. Kyrkbänkarna ådermålades (mahognyimitation) med specialblandad linolfärg, av dekorationsmålare Lars och Tony Sandahl från Vargårda. I sakristian anordnades det även ny skåpsinredning för förvaring av kyrkans textilier och inventarier och det utfördes nya vvs- och elinstallationer.

Foto från domkyrkan år 1897

Antikvariska rön

Arkeologi

Vid undersökningen påvisades raseringslager från från de föregående kyrkorna samt två äldre murar. En mur togs bort och annan mur rensades fram och plandokumenterades. Muren som togs bort bestod av en förstärkningsmur till tornet ca 2,0 meter lång och 1,25 meter bred. Den visade sig bestå av flera generationer mur där den yngsta sannolikt härrör från 1815 års kyrka. Merparten av muren var dock av äldre datering och mycket talar för att den kan vara så gammal som sent 1620-tal. Det gör den i så fall till en av Göteborgs äldsta kända bevarade murar. Den mur som delvis togs bort var mycket välbevarad ända upp i översta skiftet. Vid undersökning togs mur bort till ett djup av 1,5 meter under murens överkant. Den var en enklare form av skalmur som till större delen bestod av större blocksten med mindre sten i murens kärna. Den övre delen av muren var sammanfogad med kalkbruk. De nedre delarna var kallmurade. Ca sex skift sten togs bort och dokumenterades. Dokumentation från grundförstärkningsarbeten från 1950-talet antyder att muren kvarligger på ett djup av ytterliggare ca en meter. Här skall den vila på rustbädd. Vid undersökningen grävdes det inte till detta djup för att undervika syresättning och därmed nedbrytning av rustbäddarna.

Prov på murbruket gjordes och tolkningen av detta är att kalkbruket som användes i det framgrävda murverket troligen kommer från Osloområdet. Vidare kan konstateras att bruket utsatts för frost under härdningstiden vilket skulle kunna tala för att muren är från 1700-talet, då den andra domkyrkan snabbåterbyggdes 1721-22 delvis under vinterhalvåret, efter en brand.

Tidigare färgsättning

Foto från domkyrkan ca år 1940.

GUSTAVI DOMKYRKA

REKONSTRUKTION AV FÄRGER (av Ivar Celander & Co)

Omr. 1820 Första målningen
Ganska mörk gråviolett väggfärg med marmorering i smaragdgrönt,
eng. rött o. ljusgrått. Kraftfullt manér.
Kolonner i gulröd färgton, laserade o. piskade.
Bänkar i "mahognyfärg".
Prästbänkarna vitgrå med lister o. ornament förgyllda.

1904
Väggar o. kolonner i vit marmor. De förra med varma ådror, kolonnerna med kalla. Sockel gråmarmorerad.
Taket "nästan vitt".
Dörrarna ådrades i "ek".
Bänkarna i "mahognyfärg".

1915?
Väggarna ej ommålade. Kolonner o. sockel marmorerade. Mörkt grå.
Friser uppmålade i grönaktig marmor.
"Taket belagt med väv o. vitmålat. Bänkarna gröngula."

Nuvarande målning
Väggar marmorerade gulgrå. Kolonner täckmålade med vitt. Kapitäl och baser förgyllda. Socklar marmorerade i grönt. Taket vitt.
Dörrarna vita. Bänkarna grågröna.

Ovan redovisas en tidigare gjord färgundersökning.

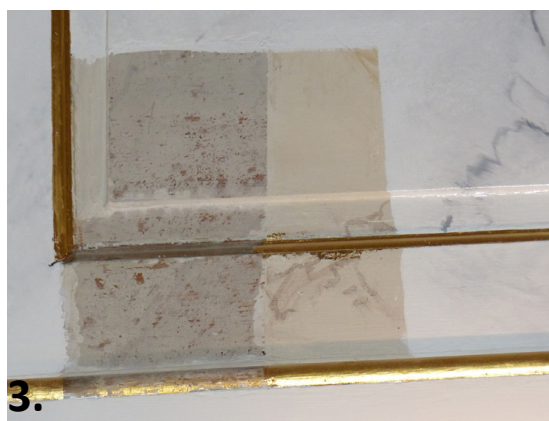
Bilderna på motstående sida:

1. Bilden överst till vänster En färgtrappa på en av korets halvkolonner gjordes på 1980-talet.

2. Bilden överst till höger: Under altarpuppans kan man fortfarande se en tidigare färgsättning av halvkolonnen.

3 Bilden i mitten: En dokumentationsyta finns på läktarbariären till den norra korsarmen.

4 och 5 Bilderna nederst: Färgtrappa och befintligt måleri på fattigbössor. Övriga sex fattigbössor målades om.

Borrprov i murverk

Det gjordes borrprov i tornmuren, då framkom att tornets murar är masiva tegelmurar med gult Flensburgstegel som har måtten 4x11x22 cm och är murat i kryssförband ytterst. Längre in är muren av rött hårdbränt tegel.

Vindsfönster

Ett ventilationsgaller installerades på kyrkvinden och ersatte ett av lunettfönstren. De ersatta fönsterbågarna är nu placerade inne på vinden.

Altarringen

När altarringen lossades från golvet hittades en del av en balusterdocka. Denna förvaras nu i ett utrymme i altarbordet

Bänkar

Åtminstone fyra olika sorters bänkar finns i Domkyrkan. På vinden finns några bänkar lika läktarbänkarna.

Till vänster: Den äldretypen av bänkar på läktaren. Till höger: Bänkar nere i kyrkorummet som var placerade utefter väggarna.

Till vänster: Bänk utan rygg på läktaren. Till höger: Bänkar nere i kyrkorummet..

Genomförda åtgärder

Kort beskrivning av genomförda åtgärder

Arkeologisk undersökning

Undersökningen berörde Göteborgs Domkyrka. Anledningen till undersökningen var installation av hiss i långhusets nordvästra del, intill tornet. Med avseende på installation av hissen dokumenterades äldre murar under läktaren. En mur fick delvis tas bort. En annan mur rensades fram och plandokumenterades.

Hiss och trappa

Hiss och trappa placeras i luftrummet bakom orgeln, längs med den västra väggen i gudstjänstrummet. Från kyrkorummet är hiss- och trappschaktet därmed synligt under läktaren i väster. Under orgelläktaren tas fyra ursprungliga kolonner och fyra ursprungliga pilastrar bort. Väggen som avgränsar hiss och trappa från kyrkorummet består av vitlaserade askmoduler med brons mellan varannan modul och med en bronslist horisontellt över dörrnivån för att kunna hänga konst. Sockeln är av natursten

Sakristia - norra kapellet

Norra kapellet görs om till sakristia. Till den nya sakristian kopplas en toalett och en mindre diskbänk. En tidigare igensatt öppning tas upp för att nå utrymmet under norra läktartrappan där dessa funktioner kan placeras. För att klara tillgängligheten byggs en plattform utanför den nya sakristian. Denna nås via hissen.

WC vid vapenhuset

En toalett avsedd för rullstolsburna (RWC) liksom två mindre toaletter tillskapas i anslutning till vapenhuset genom att den södra läktartrappan rivs. För att få plats med godkänt RWC ökas rumsbredden genom att ett par decimeter av tegelmuren tas bort. På våningen ovanför byggs en städcentral, samt en RWC.

Dörrar vid vapenhuset

De inre dörrarna till vapenhuset från 1980-talet byts till dörrar av glas.

Bänkar

Bänkarna under läktaren försvinner permanent liksom bänkar som var placerade utefter väggarna och i korsarmarna. Fyra bänkkvarter blir kvar, med tio rader i de bakre kvarteren och tolv rader i de främre kvarteren.

Elarbeten

Elarbeten innebär att gammalt 4-ledarsystem byts till 5-ledarsystem med byte av gamla elkablar samt installation av inbrottslarmsystem och överfallslarmsystem som skalskydd och försätsskydd. Entré och passerkontrollsystem genom elektromekaniska låssystem installeras också.

Textilförvaring

Ny textilförvaring för kyrkliga textilier iordningställs, dels i den nya sakristian och dels i tornrum.

Konservatorsarbeten

Arbetena omfattar invändiga konservators- och målningsarbeten på altare, altarpopsats, altarring, pilastrar i koret (10 st.), nummertavlor, predikstol, bänkar, ”spårvagnar”, dörromfattning sidoläktare, orgelfasad, altarpopsats i fd bisättningsrum, fattigbössor.

Stommateriäl i trä är i huvudsak stabilt. Torksprickor och sprickor vid konstruktionsskarvar förekommer, delar av skurna och gjutna ornament är skadade eller saknas. Skadade delar lagas.

Marmorerade ytor är sekundära och sannolikt målade på 1980-talet då färgsättningen förändrades i ett försök att efterlikna originalmåleriet. Bemålade ytor målas om. De flesta ytor skall marmoreras i Carraraliknande marmor, undantaget orgelfasad, läktare och kororgel.

På förgyllda partier är ytskikten överlag sekundära men vissa mindre partier uppvisar eventuellt ursprunglig förgyllning. Det är troligt att nuvarande förgyllning till största del är från 1916. Större delen av befintlig förgyllning är av hög kvalité med matt- och blankförgyllda ytor och detta sparas. Fixering, rengöring och retuschering skall utföras på alla ytor som skall sparas. Omförgyllning av enstaka polimentförgyllda lister och ornament görs också.

Nya takkronor

Två nya takkronor i form av två ringar ersätter takkronorna från 1980-talet. I korsarmarna och under orgelläktaren installeras flera små nedpendlade ljuskällor. Dessa ska ge en mer ändamålsenlig belysning med möjlighet att variera ljuset.

Invändig färgsättning

Tonvikten ligger på en färgskala med olika grå och vita toner där det befintliga guldets framhåvs och förstärks. Marmorering för pilastar i kor, botten i kulör 2502-Y, marmorering med svart, vitt och obränd terra. Marmoreringskulör för bas till altarpopsats är mörkaste lapis lazuli, med lite diffust guld. Bänkar kulör 4502y (140314)

Dopfunten

Dopfunten från 1963, formgiven av Sven Brolid har ersatts av en lättare flyttbar dopfunt. Den äldre dopfunten föreslås bli placerad på Domkyrkoplan.

Sidokapell

Under läktarna i södra och norra korsarmen iordningställs sidokapell. I söder finns redan den funktionen medan man i norra korsarmen river den vägg som byggdes under 1980-talet för att återställa den ursprungliga rumsformen. Här placeras ett nytt flyttbart altare, ambo och den nya flyttbara dopfunten. En för kyrkorummet ny altartavla placeras också i den norra korsarmen.

Avgränsande vägg.

En glasvägg monteras för att avgränsa södra korsarmen, södra kapellet, från långhuset. Glasväggen har två funktioner. Tanken är att dels skapa möjligheten att hålla det södra kapellet öppet också på tider då kyrkan i övrigt är stängd, dels att inrymma ”barnens katedral”, ett gudstjänstrum anpassat för barn där de inte riskerar att störa pågående gudstjänster. Här inryms också en ljusbärare.

Delning av altarringen

Altarringen delas på två ställen för att tillmötesgå önskemålet att kunna få en flyttbar altarring för att öka flexibiliteten i kyrkorummet. Knäfall och överliggare får nytt tyg.

Flytt av altaret

Altaret flyttas ut 20 cm mot väster.

Andaktsplatser

I långhusets västra del har två platser iordningställts. På den norra sidan hänger en skulptur i form av en blå klädnad mot en bakgrund av gul metallplåt. På den södra sidan hänger en törnekrona mot en likadan bakgrund.

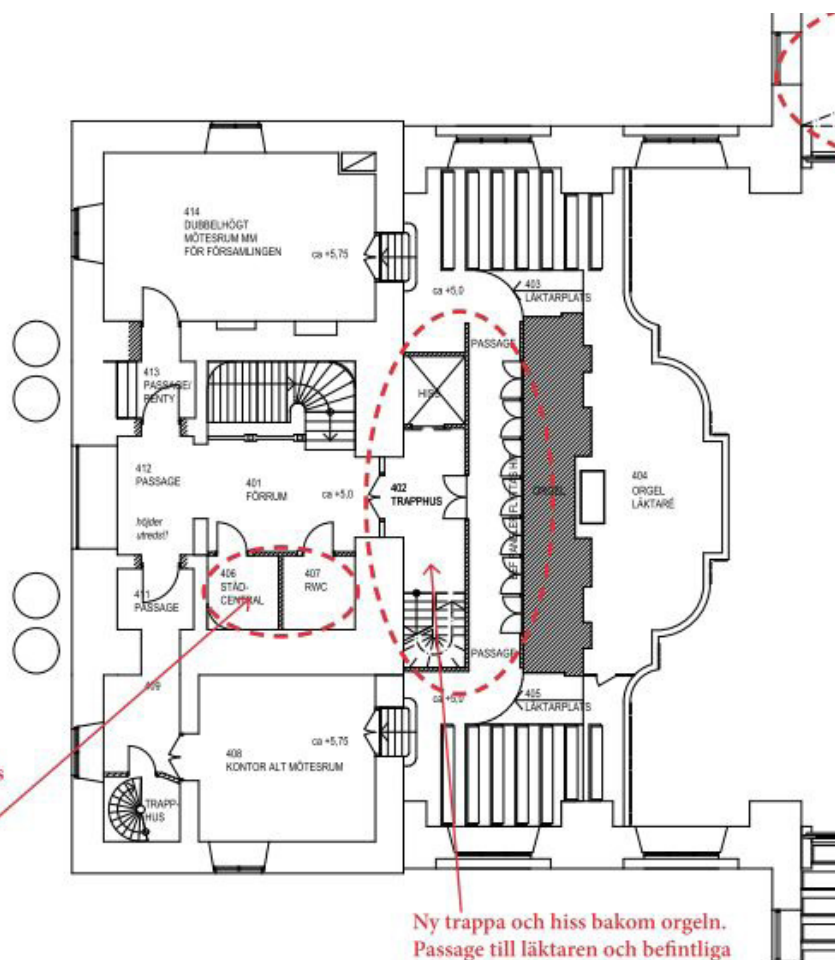
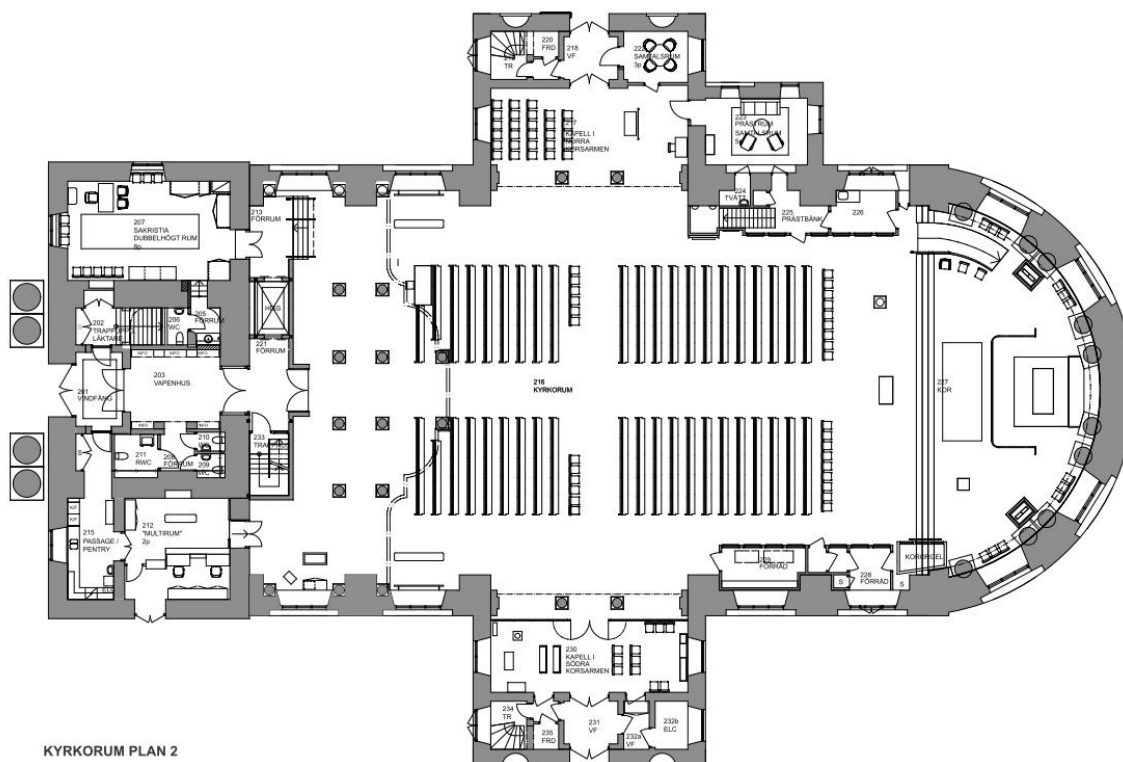
Teknik fräses in och sätts på och i dörrar från 1904

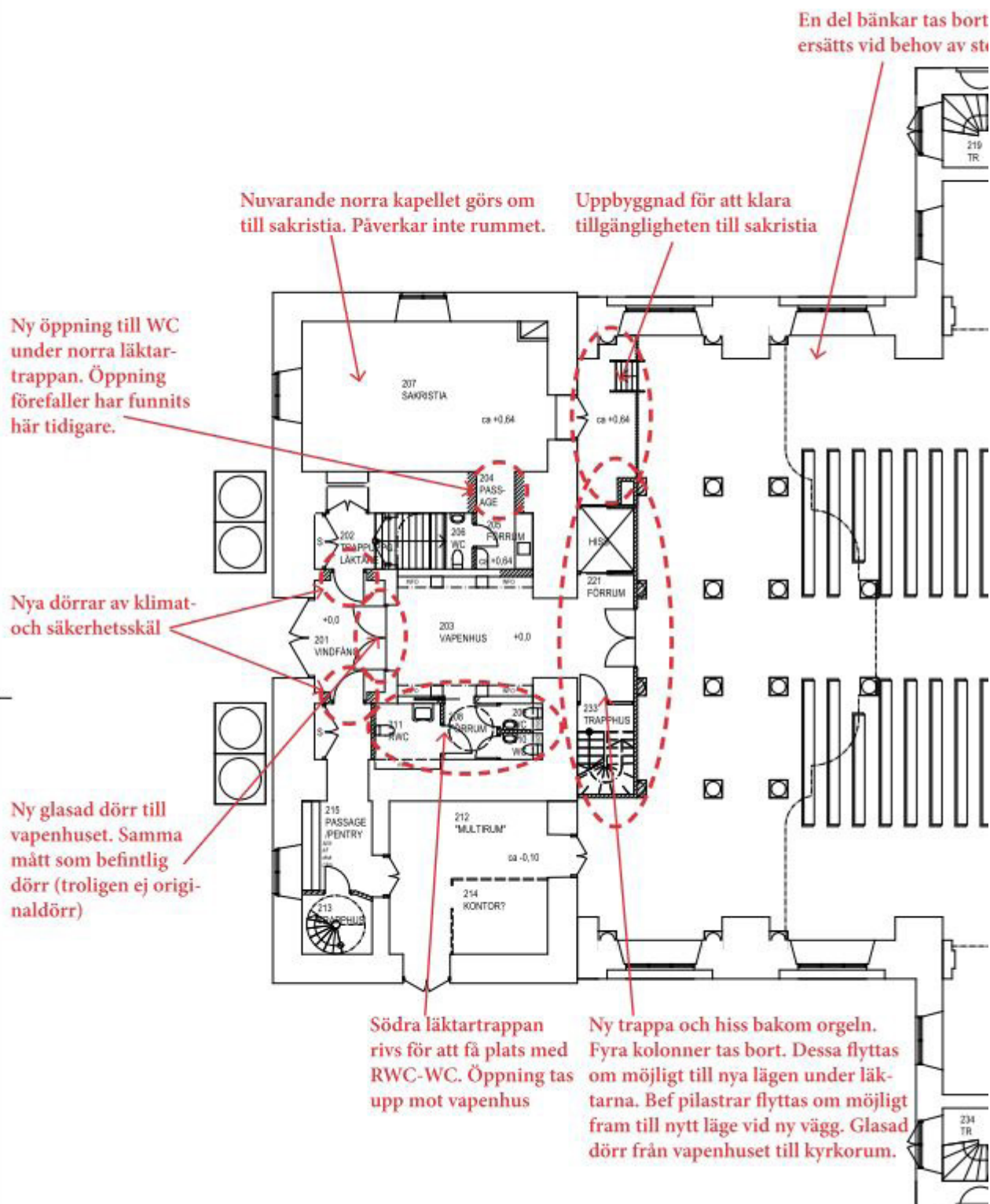
Teknik för automatisk öppning monteras in i kyrkorummets dörrar.

Ventilationsanläggning på kyrkvinden

Nya ventilationsanläggningar har installerats i tornet och på kyrkvinden. Ett frånluftsaggrigat har placerats i en tidigare fönsteröppning på vindens norra sida, längst västerut. Ett frånluftsaggrigat har placerats i en tidigare fönsteröppning på vindens norra sida, längst väster ut.

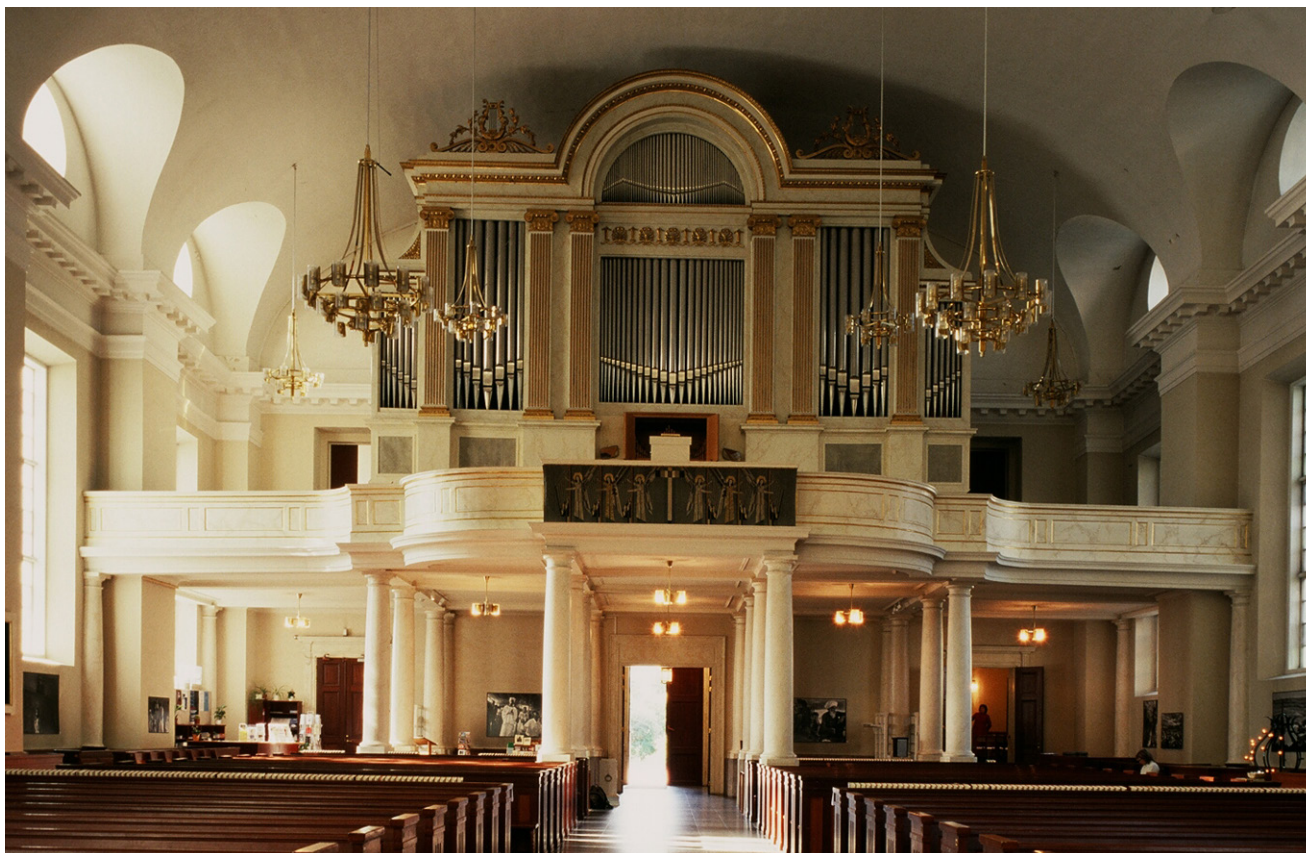
Kyrkorummet efter ombyggnaden på ritning

Fotodokumentation

Hiss och trappa

1.

2.

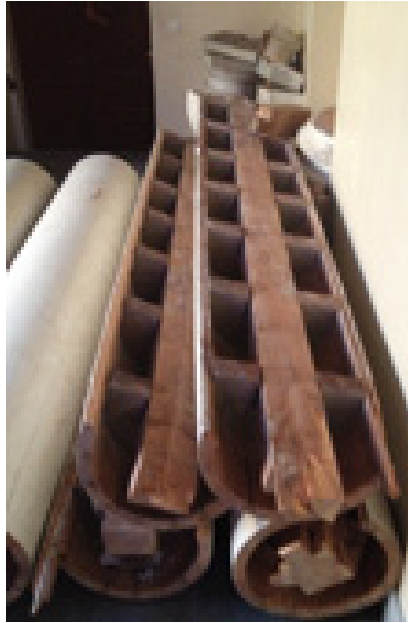
1 Övre bilden till vänster visar utrymmet under läktaren före installationen av hiss och trappa.

2 Nedre bilden till vänster visar några av de kolonner och halvkolonner som togs bort vid ombyggnaden. Observera också dörren till höger som leder in till norra kapellet som blev ny sakristia.

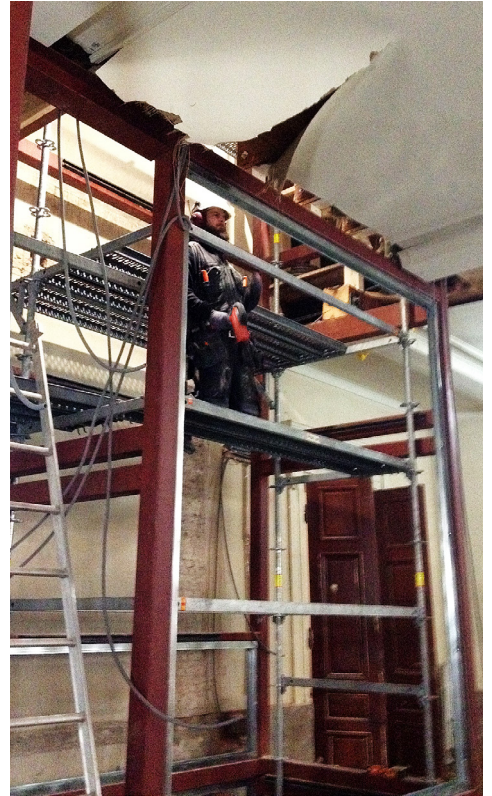
3 Bilden överst till vänster på nästa sida visar de borttagna kolonnerna och halvkolonnerna av trä och deras uppbyggnad.

4 Bilden överst till höger på nästa sida visar genomgången genom orgelläktarens bjälklag bakom orgeln.

5 och 6 Bilden i mitten och nederst på nästa sida visar slutresultatet. Observera tillgänglighetsanpassningen in till den nya sakristian som nås dels via hissen och ett nytt vilplan och dels genom en ny trappa.

3

4.

5.

6

7.

1 och 2 Bilderna överst på motstående sida visar utrymmet på läktaren bakom orgeln före installationen av hiss och trappa.

3 Bilden i mitten till vänster på motstående sida visar läktaren med bänkar och trappan upp till ett av tornrummen på den norra sidan före ombyggnaden.

4 Bilden i mitten till höger på motstående sida visar samma sida efter ombyggnaden. Lägg märke till hissens anslutning till taket och orgelhuset.

5 och 6 Bilderna nederst på motstående sida visar orgelläktaren efter ombyggnaden. Till vänster syns den södra sidan och till höger den norra. Etaget ger tillgänglighet till hissen från ett av tornrummen.

7 Bilden högst upp på denna sida visar utrymmet mellan orgeln och tornväggen för ombyggnaden.

8 Bilden i mitten visar en förankring av hisskonstruktionen genom tornväggen och fast i bjälklaget.

9 Bilden nederst till vänster visar hissinstallationen på kyrkvinden

8.

9.

Dörrar och wc vid vapenhuset

1.

2.

3.

De inre dörrarna till vapenhuset från 1980-talet har byts ut till dörrar av glas. Den yttre porten till kyrkan tillverkades 1904 och är kvar. Överljusfönstret i vapenhuset är bevarat och tillkom möjligen 1904 men kan också vara äldre.

1. Bilden ovan till vänster visar de nya dörrarna i vapenhuset, den äldre yttre porten skymtas genom glaset.

2 Bilden ovan till höger visar samma dörr som bilden bredvid, här skymtas koret i bakgrunden.

3 Till vänster ser vi de tre dörrarna som leder in i kyrkorummet.

Nya toaletter.

4 Bilden överst till höger visar den södra läktartrappan som rivits för att ge plats åt en RWC, samt ett par WC i anslutning till vapenhuset. Trappans läge är ursprungligt medan trappans ytskikt, exempelvis plansteg, härstammar från 1950-talet. Den norra läktartrappan är kvar.

5 Bilden i mitten visar trappan under rivning.

6 Bilden längst ner visar vapenhuset med ingång till toaletter efter ombyggnaden. Äldre stensockel i vapenhuset konserverades och som komplettering har puts målats lika som stenen.

4.

5.

6.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

På våningen ovanför vapenhuset utanför läktaren har en ny städcentral och en RWC byggts.

1, 2, 3 och 4 Bilderna till vänster visar hallen utanför läktaren före ombyggnaden. Observera också dörren och fönstret som vetter mot ett arbetsrum som iordningställdes på 1980-talet. Bilden längst ner visar arbetsrummets södra mellanvägg och kyrktornets stora lunettfönster skymtas.

5 och 6 Bilderna till höger visar lokalerna efter ombyggnaden. Den övre med trapphall och dörr till toaletten. Den nedre visar det återigen ombyggda utrymmet i tornet. Här har en passage i ordningställts.

Den södra korsarmen.

1.

2.

1 och 2 Bilderna till vänster visar den södra korsarmen före ombyggnaden.

3 Bilden överst till höger visar den avdelande glasväggen som tillkommit vid ombyggnaden, placerad på ett respektfullt avstånd från kolonnerna som bär upp läktaren.

4 Bilden i mitten visar "lekkyrkan" i den södra korsarmen, ett kyrkorum i miniatyr, där barn ostört kan utforska gudstjänstrummet.

5 Bilden nederst till höger visar den södra korsarmen efter ombyggnaden i sin helhet. Märk den nya ljusbäraren till vänster i bild.

3.

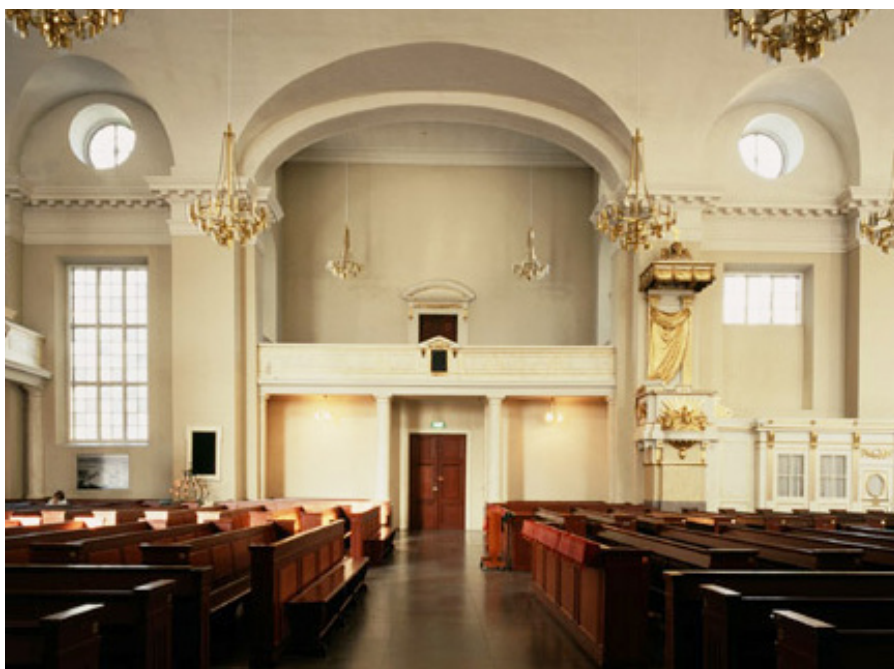

4.

5.

Den. norra korsarmen

1.

2.

1 Den översta bilden visar den norra korsarmen före ombyggnaden. Korsarmen fick på 1950-talet en avskärmande vägg.

2 Den nedre bilden visar korsarmen efter ombyggnaden. Den avskärmande väggen är borttagen och korsarmen är åter en del av kyrkorummet. Här är ett nytt flyttbart altare, dopfunt och ambo placerade. Altartavlan har tidigare hängt i Gustavigården.

Dopfunnt.

3.

4.

Dopfunten har ersattas av en lättare flyttbar dopfunt som placeras i den södra korsarmen.

3 och 4 Bilderna ovan visar dopfunten som tagits bort. Dopfunten ritades av Sven Brolid och är utförd år 1963 i grön marmor, i ett stycke. Den är sexsidig där en sida accentueras med ett infällt kors och stod placerad i koret.

Andaktsplatser

1.

Två nya andaktsplatser har iordningställt på var sida i långhusets bakre del. På den norra sidan finns en "Mariaplats" som symboliserar av en transparent blå mantel. På den södra sidan finns en plats för alla som lider, som symboliserar av törnekronan.

1 Bilden ovan visar platsen före ombyggnaden.

2 Bilden i mitten till vänster visar "Mariaplatsen".

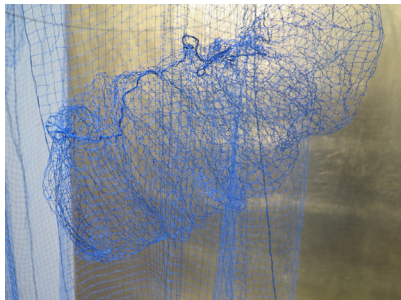
3 Bilden i mitten till höger visar platsen med törnekronan.

2.

3.

2.

3.

Sakristia - norra kapellet

5.

Det som sedan 1950-talet har kallats Norra kapellet har nu gjorts till sakristia. En öppning i muren mot vapenhuset har möjliggjort tillträde till wc. Altaret har tagits bort och ersatts med ett nytt som samtidigt innehåller förvaring och placerats mot den södra väggen. Altarskivan har återanvänts i det flyttbara altaret i norra korsarmen.

5 Översta bilden visar Norra kapellet före ombyggnaden.

6 Bilden i mitten visar den nisch som nu blivit genomgång till wc.

7 Bilden nederst visar arbetet med genomgången.

6.

7.

Nytt golv innanför altarringen, delning av altarringen samt flyttning av altaret.

1.

2.

3.

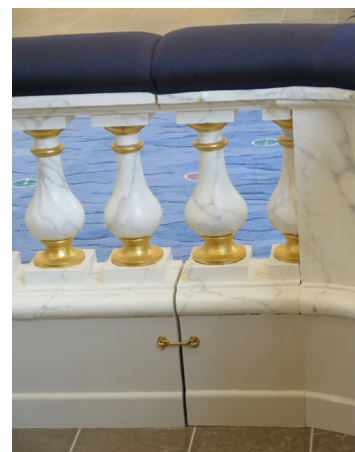
4.

5.

6.

7.

1 Bilden överst till vänster visar golvet innanför altarringen före ombyggnaden.

2 Bilden i mitten till vänster visar altarringen före delningen, och bilden bredvid visar delningen. 3

4 Bilderna nederst till vänster visar delningen av altarringen.

5 Bilden överst till höger visar det nya golvet och altaret ca 20 cm längre väster ut. Podiet har klätts med 250x250 cm kalkstensplattor. Bakom altaret ligger en textilmatta medan altaret fortfarande står på trägolv.

6 och 7 Bilderna nederst till höger visar den omklädda och delade altarringen.

Invändig färgsättning och nya takkronor

Kyrkorummet före ombyggnaden, sett mot koret

Kyrkorummet före ombyggnaden, sett mot orgelläktare och vapenhus. Vid ombyggnaden på 1980-talet gjordes som en tolkning av vad man medade var en ursprunglig färgsättning. Kolonner i gulröd färgton med piskteknik, bänkar ådermålade i mahogny och dörrar ådrade i ek.

Ombyggnaden innefattade en hel del elarbeten för ny belysning på ett flertal ställen. Nya takkronor, belysning på altartavlan, runt kyrksalen, vid pelarna i koret, i fönstersmygar, belysning av orgeln etc. Ledningar bilades in i kyrkväggen.

Kyrkorummet efter ombyggnaden, sett mot koret

Kyrkorummet efter ombyggnaden, sett mot orgelläktare och vapenhus. Genom den nya färgsättningen ville man framhäva rummets nyklassicistiska karaktär. Lägg också märke till de nya armaturerna.

Textilförvaring

Ny textilförvaring har anordnats i tornet.

Ventilation

Bilden visar vinden över kyrkorummet före ombyggnaden, sett mot koret. Lägg märke till hammarbandens tjocklek.

Bilden visar kyrkvinden efter ombyggnaden. Nya ventillationsanläggningar har installerats i tornet och på kyrkvinden. Ett frånluftsaggrigat har placerats i en tidigare fönsteröppning på vindens norra sida, längst väster ut. Fönsterbågen förvaras på vinden.

Bilden nedan visar det södra tornrummet med nya ventilationstrummor i taket.

Brandskyddsåtgärder

Bilden visar vinden över kyrkorummet. Brandskyddsfärg har applicerats på delar av tre takstolar på vinden.

Teknik installerades i dörrar

Teknik för bland annat automatisk öppning monterades in i kyrkorummets dörrar (dörr från 1904)

Konservatorsarbeten

Konservatorsrbetena omfattade: altare, altaruppsats, altarring, pilastrar i koret, nummertavlor, predikstol, bänkar, "spårvagnar", dörrromfattning sidoläktare, orgelfasad, altaruppsats i fd bisättningsrum, fattigbössor.

Återstående arbete

Ramp vid södra korsarmen

Rampen utförs av granit med kant av corten, som ser ut som rostigt järn. Rampen ges handledare av mässing som placeras fristående mot väggen.

Brandskyddsåtgärder

Brandskyddsåtgärder innebär installation av dimsprinkler på kyrkvinden samt branddetekterings- och brandlarmsystem som ska omfatta "fullständig övervakning av byggnad".